

Etična dolžnost zdravniških organizacij do odziva na grozodejstva v Gazi

Dušan Nolimal

V januarski številki revije Isis (2025: 33–34) sem zapisal, da »etični temelji zdravstva ne dopuščajo molka v trenutkih, ko so zdravstveni centri, bolnišnice, bolniki in zdravstveno osebje tarča napadov«. Od takrat se je stanje v Gazi izrazito poslabšalo.

Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije (SZO), Sklada Združenih narodov za otroke (UNICEF), Zdravnikov brez meja (DSF) in drugih verodostojnih virov je bilo do sredine junija 2025 v Gazi ubitih več kot 55.600 ljudi, med njimi več kot 14.500 otrok. Več kot 1.000 zdravstvenih delavcev je izgubilo življenje v napadih, ki so neposredno prizadeli bolnišnice in zdravstvene centre. Do začetka poletja 2025 je bilo v Gazi razseljenih več kot 2 milijona ljudi – skoraj celotno prebivalstvo območja. Izraelske vojaške operacije sistematično uničujejo bolnišnice, šole, vodne vire, energetske in sanitarno infrastrukturo, zaradi česar prebivalstvo ostaja brez osnovnih pogojev za preživetje. Dostop do hrane, čiste vode in zdravstvene oskrbe je namerno onemogočen. To številne mednarodne organizacije prepoznavajo kot uporabo lakote kot orožja vojne – kar je po mednarodnem pravu strogo prepovedano. V takšnem kontekstu si moramo kot zdravstvena skupnost, pa tudi kot Evropejci, zastaviti preprosto, a ključno vprašanje: Kaj bi storili, če bi se kaj podobnega zgodilo dvema milijonoma Slovencev – ali prebivalcem katere koli druge evropske države?

Bi bili zadovoljni s tišino strokovnih institucij, z molkom tistih, ki sicer prisegajo na obrambo človekovega dostojanstva? Bi bila pomoč v obliki zdravil in hrane dovolj – brez besede obsodbe, brez klica po odgovornosti? Takšna vprašanja niso retorična. So ogledalo naše moralne države. V času, ko se mednarodni red maje in ko civilne norme razpadajo pred očmi sveta, je naša odgovornost, da govorimo jasno, dostojanstveno in v imenu človečnosti.

Mednarodno kazensko sodišče (ICC) je izdalo naloge za prijetje izraelskega premierja in obrambnega ministra zaradi suma vojnih zločinov. Predsednica Republike Slovenije Nataša Pirc Musar je v Evropskem parlamentu dejala: »V Gazi gledamo genocid. Gledamo ga – in smo tiho.«

Zdravniška zbornica Slovenije je z akcijo zbiranja humanitarne pomoči prebivalcem Gaze naredila pomemben in vreden korak. Ta izraz solidarnosti dokazuje, da je zdravniška skupnost sočutna do trpečega človeštva. Vendar v danih razmerah pomoč ni več dovolj, če javno ne priznamo, da so napadi na zdravstveni sistem del širšega uničevalnega vzorca, ki presega meje dopustnega – tako etično kot pravno. Doslej so se zdravniške organizacije v Sloveniji večinoma omejile na zbiranje pomoči. Etika pa zahteva več: terja tudi jasno moralno in strokovno opredelitev. Pomisleki glede dogajanja v Gazi so doslej prihajali predvsem s strani posameznih zdravnikov in zdravnic. Analiza humanitarne kampanje Zdravniške zbornice Slovenije pokaže:

- Da je solidarna in sočutna ter nesporno vredna podpore.
- A hkrati ostaja v varnem humanitarnem okviru, brez poimenovanja agresorjev.
- Ne opredeli se do vojnih zločinov ali množičnega uničenja zdravstvene infrastrukture.
- Ne uporablja izraza »genocid«, ki ga je jasno izrekla predsednica republike.
- Ne vključuje poziva k spoštovanju ženevskih konvencij in drugih pravnih norm.

Vendar tak pristop, čeprav dobronameren, ne zadošča. Vprašati se moramo: Ali sme zdravstvena stroka ostati nevtralna v času, ko se pred našimi očmi dogajajo množične kršitve mednarodnega humanitarnega prava?

Posebej bi se morale opredeliti institucije javnega zdravja, kot je pri nas na primer Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ), ki ima v svojem mandatu ne le skrb za zdravje prebivalstva, temveč tudi vlogo pri preprečevanju nasilja, družbene polarizacije in dejavnikov, ki vodijo v konflikte. Po smernicah SZO in mednarodnih mrež za mirovno medicino imajo tovrstne institucije tudi nalogo prepoznavanja javnozdravstvenih groženj, povezanih z vojno in kolektivnim nasiljem, ter spodbujanja preventivnih ukrepov, vključno z zagovorništvom za zaščito civilnega prebivalstva. V primeru Gaze bi lahko NIJZ na podlagi mednarodnih etičnih usmeritev in zavez iz svojega poslanstva pripravil javno strokovno izjavo o zdravstvenih posledicah obleganja ter sistematičnega uničevanja zdravstvene in civilne infrastrukture. Kot osrednja javnozdravstvena institucija v državi bi lahko NIJZ k sodelovanju pritegnil tudi druge zdravniške organizacije v Sloveniji ter prevzel pobudo na ravni Evropske unije – s ciljem, da vse ključne evropske institucije javnega zdravja skupaj pripravijo in podpišejo skupno deklaracijo, v kateri bi obsodile napade na zdravstveni sistem, množično trpljenje civilnega prebivalstva in kršitve mednarodnega humanitarnega prava.

Poleg tega bi lahko NIJZ dejavno sodeloval v evropskih in svetovnih mrežah, ki spremljajo posledice oboroženih konfliktov na zdravje prebivalstva; spodbujal raziskave o vplivu vojn na duševno zdravje, dostop do osnovne oskrbe, pojavnost kroničnih bolezni in dolgoročne posledice za otroke; ter pripravil predloge za Vlado RS o konkretnih ukrepih za krepitev mirovnega delovanja znotraj mednarodnih zdravstvenih forumov, kot sta World Federation of Public Health Associations (WFPHA) ali program SZO »Health as a Bridge for Peace«. Ne nazadnje bi lahko NIJZ v sodelovanju z nevladnimi in znanstvenimi organizacijami prispeval k javnemu osveščanju o tem, da varovanje zdravja – tudi in predvsem v vojnih razmerah – ni politična pozicija, temveč temeljna človekova pravica, ki so jo dolžne zdravstvene stroke vedno in povsod zagovarjati.

Javne zdravstvene ustanove, ki razpolagajo z znanjem, podatki in mednarodnimi povezavami, imajo dolžnost spregovoriti – ne le zaradi solidarnosti, temveč kot nujen del njihove strokovne in moralne integritete. Kljub temu so NIJZ in druge ključne slovenske zdravstvene institucije kot celote ostale brez jasno izraženega stališča, čeprav bi prav one morale biti med prvimi, ki ob takšnih grozodejstvih opozorijo na kršitve človekovih pravic in mednarodnega prava. Odsoten je bil tudi javni poziv k spoštovanju mednarodnega prava in konvencij, ki ščitijo civilno prebivalstvo in zdravstvene ustanove. Prav tako ni bilo odziva na številna poročila mednarodnih organizacij, ki izraelski vojaški odziv prepoznavajo kot sistematičen in nesorazmeren – z elementi kolektivnega kaznovanja in očitnimi znaki genocidnih dejanj.

To molčanje postaja problematično zlasti, ker se kot zdravniška skupnost zavezujejo spoštovanju najvišjih etičnih standardov. V Ženevski deklaraciji zdravnik priseže, da bo »branil človekove pravice in civilne svoboščine tudi pod grožnjo«. V Mednarodnem kodeksu medicinske etike je zapisano, da mora zdravnik »zagovarjati pravičnost v zdravstvenem sistemu in opozarjati na okoliščine, ki ogrožajo zdravje posameznikov ali skupin«. Še posebej pomembna je določba, da zdravnik ne sme molčati, kadar pride do trpljenja zaradi nasilja, diskriminacije ali političnih razlogov.

Zdravstvena etika je univerzalna. Njena temeljna vrednota je človekovo dostojanstvo, neodvisno od političnih ali narodnostnih okoliščin. Če zdravniške ustanove molčijo ob sistematičnem trpljenju, izgubijo del svojega moralnega kapitala in odgovornosti, ki jo nosijo do družbe. V času, ko se vojne širijo – od Bližnjega vzhoda do Ukrajine – in ko Evropa vse bolj drsi v novo obdobje oboroževanja, postaja vloga zdravništva kot branika civilizacijskih vrednot toliko pomembnejša.

Zato pozivamo vse zdravniške institucije v Sloveniji, naj poleg pomoči jasno in strokovno povedo, kar temelji na dejstvih in etiki:

- Da je Izrael s sistematičnim uničenjem zdravstvenih ustanov in civilne infrastrukture prestopil meje dopustnega delovanja tudi v vojnih razmerah.
- Da je povratno nasilje nad celotnim prebivalstvom skrajno nesorazmerno in v nasprotju z določbami ženevskih konvencij.
- Da gre za dejanja, ki jih številne ugledne organizacije in posamezniki utemeljeno prepoznavajo kot vojnnozločinska in genocidna.
- Da ob izraženi solidarnosti in pomoči oblikujejo skupno strokovno izjavo, v kateri opozorijo na uničujoče zdravstvene posledice vojne v Gazi, podprejo spoštovanje mednarodnega humanitarnega prava ter pozovejo k zaščiti zdravstvenih ustanov in osebja – kot minimuma etične odgovornosti zdravniške stroke.

Takšna izjava bi bila pogumna in nujna, ker bi kot prva kolektivna opredelitev slovenskih zdravstvenih ustanov izrazila zavezanost mednarodnemu pravu, zaščiti civilnega prebivalstva in obsodbi napadov na zdravstveni sistem. V razmerah, kjer mnoge institucije v Evropi in po svetu zaradi političnih pritiskov molčijo, bi takšno stališče pokazalo moralno integriteto, strokovno avtonomijo in človeško solidarnost. Bila bi tudi dosledna – v skladu z vrednotami medicinske etike in obljubo, ki jo dajemo ob začetku svojega poklica. Vloga zdravniških organizacij presega tehnično izvajanje medicine. V času grozečega globalnega spopada, militarizacije evropske družbe in sprevrženja vrednot moramo izkazati jasno moralno držo, ki je jedro našega plemenitega poklica. Etična nevtralnost, kadar pomeni molk ob množičnih zločinih, lahko hitro postane moralno solastništvo nad trpljenjem. V takih trenutkih ni več prostora za neopredeljenost. Poziv k oblikovanju skupne strokovne izjave ni napad, temveč izraz naše skupne zaveze etiki, resnici in človekovemu dostojanstvu.

Viri

1. Nolimal. D. Vloga stroke javnega zdravja pri preprečevanju vojne. ISIS, januar 2025: 33-34. https://www.zdravniskazbornica.si/docs/default-source/isis/2025/isis-12-25.pdf?sfvrsn=cc370536_5.
2. Zdravniška zbornica Slovenije. Hvala, ker pomagate! Pomoč prizadetim v Gazi. 801. Bilten. 14-20 junij 2025.
3. Žerjavič P. Nalijmo si čistega vina. Gledamo genocid in smo tiho. DELO. <https://www.delo.si/novice/svet/nalijmo-si-cistega-vina-gledamo-genocid-in-smo-tiho>. World Health Organization. WHO emergency situation reports on Gaza hostilities. WHO EMRO. <https://www.emro.who.int/opt/information-resources/emergency-situation-reports.html>.
4. Doctors Without Borders / Médecins Sans Frontières. Palestine . <https://www.msf.org/palestine>.
5. United Nations. OCHA. Reported impact snapshot – Gaza Strip, 18 June 2025. <https://www.ochaopt.org/content/reported-impact-snapshot-gaza-strip-18-june-2025>.

6. UNICEF 'Unimaginable horrors': more than 50,000 children reportedly killed or injured in the Gaza Strip. <https://www.unicef.org/press-releases/unimaginable-horrors-more-50000-children-reportedly-killed-or-injured-gaza-strip>
7. Amnesty International. Report 2024/25 – Israel and the Occupied Palestinian Territories. <https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/middle-east/israel-and-the-occupied-palestinian-territory/report-israel-and-the-occupied-palestinian-territory/>.
8. Human Rights Watch. Israel/Palestine: Events of 2024. <https://www.hrw.org/world-report/2024/country-chapters/israel-and-palestine>.
9. World Federation of Public Health Associations. WFPHA Condemns Attacks on Civilian Populations Everywhere, 2023. <https://www.wfpha.org/wfpha-condemns-attacks-on-civilian-populations-everywhere/>.
10. Englander B.S. Public Health as a Bridge to Peace between Israel and Palestine. <https://jphmpdirect.com/public-health-as-a-bridge-to-peace-between-israel-and-palestine/>.
11. The Guardian. Children and elderly are dying from starvation in Gaza. <https://www.theguardian.com/world/2025/may/22/children-elderly-dying-starvation-gaza-health-minister>.
12. Israel's Targeting and Disabling of Gaza Hospitals: Dismantling Life and Destroying "Last Refuges". <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/israels-targeting-and-disabling-gaza-hospitals-dismantling-life-and-destroying-last-refuges-enar>.
13. OHCHR. The systematic destruction of gaza's healthcare system: a pattern of genocide. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/health/sr/cfis/health-and-care-workers/subm-health-care-workers-cso-30-al-haq.pdf>.
14. United Nations. ICC issues arrest warrants for Netanyahu, Gallant and Hamas commander. <https://news.un.org/en/story/2024/11/1157286>.
15. World Medical Association. *WMA Declaration of Geneva: The Physician's Pledge*. Ferney-Voltaire: WMA; 2017. <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-geneva/>.
16. World Medical Association. *WMA International Code of Medical Ethics*. Ferney-Voltaire: WMA; 2022. <https://www.wma.net/policies-post/wma-international-code-of-medical-ethics/>.
17. World Medical Association. *WMA Medical Ethics Manual*. 3rd ed. Ferney-Voltaire: WMA; 2015. <https://www.wma.net/publications/wma-medical-ethics-manual/>.

Prim. mag. Dušan Nolimal, dr. med., specialist javnega zdravja, Ljubljana